

שאלה: מאז ילדותי חונכתי ליטול ידיים, כל יד שלוש פעמים, גם כאשר קמתי מהמטה שחרית, גם בצאתי מהשירותים, גם לפני אכילת לחם, גם בחזרת מבית הקברות, ומה לא? כעת בני הקטן שואל אותי מדוע בחרו מספר שלוש ולא פעמיים או ארבע פעמים?

תשובה: באמת לפי הרמב"ם די תמיד בפעם אחת, אם המים יהיו בשיעור רביעית לכל יד (86 גרם).

ולמה נוהגים בבוקר שלוש פעמים? כי אמנם בסוגיא במקומה המרכזית (ברכות ס"ב) לא מוזכר כמה פעמים ליטול, אבל במקום אחר (שבת קט ע"א) אמרו כי רוח רעה שורה על הידים. אמנם היא מסתלקת בכח המים (כמו שאמרו בסנהדרין ס"ז ע"ב כי ע"י המים מתבטלים הכישופים) ורוח רעה זאת "בת חורין" היא ובפעם אחת אינה מתייאשת, אלא מדלגת ליד השניה. ורק כעבור שלוש פעמים תרגיש מנוצחת ותסתלק משם.

הרמב"ם לא האמין לענין שדים ורוחות רעות [או סבור שהיו פעם בזמן התלמוד וכבר התבטלו מהעולם], ולכן השמיט הנושא של ג' פעמים. הציבור הרחב העביר מנהג זה לכל שאר הנטילות. אבל ה"משנה ברורה" כן מאמין במציאותם של רוחות הרעות וכתב (סימן ד ס"ק לט):
"ואין צריך ג' פעמים כי אם בקם מן המטה. ויש מחמירים בהולך בין המתים ומשמש מיטתו, שצריכים גם כן ג' פעמים. ובספר היכל הקודש מחמיר ביוצא מבית הכסא ג' פעמים, ובמגן אברהם סימן ז' סתר דבריו" [עכ"ל].
בסיכום, הוא קובע שמן הדין אך ורק קם מהמטה חייב בשלוש פעמים ולא בשאר הדברים.

גם מה שכתב על היוצא מבית הקברות, לא נמצא בגמרא. אם תעיין בדברי רמב"ן בספרו "תורת האדם" (בספר "כתבי הרמב"ן" של מוסד הרב קוק, ח"ב עמ' קנו) בשם הגאונים מלפני אלף ומאתים שנה, שרק נושאי המטה, רק הם שנטלו ידיים. לא שאר הציבור.

ולענין נטילת ידיים לסעודה, בזמן הקדמון לא היו המים מצויים בשפע, כי לא היתה מערכת צנרת ביתית מובילה מים לכל מטבח. הצטרכו ללכת עד לנהר להביא מים, ויש ישובים שאין להם בכלל גישה לנהר או באר, והמים הובאו ע"י סבלים, שדרשו כסף על טרחתם. לכן נטלו רק קצת מים להוריד הלכלוך הראשוני מהיד, ואחר כך נטלו פעם שניה (שולחן ערוך, או"ח קס"ב סעיף ב). אבל שם (בסוף סעיף ד) נפסק שהנטול ע"י רביעית שלימה לא צריך כלל ליטול פעם שניה. ומי שתראה שנוהג ג' פעמים לכל יד לפני סעודת לחם, זה ע"פ

רש"ש (רבי שלום שרעבי) שחידש זאת ע"פ הקבלה. אבל אינו חיוב, לפי תורת הנגלה.

אבל תשאל את כל המחמירים בנושא זה, הנוטלים ג' פעמים לכל ענין וענין, תשאל אותם אם נוטלים ידיהם לפני תפילת מנחה וערבית, שזאת היא חיוב גמור (שולחן ערוך או"ח סי' צב, סעיף ד, וכן סי' רלג סעיף ב'). ולדעת רמב"ם (הל' תפילה, תחילת פרק ד) אם חסרו נטילה זו אין תפילתם מתקבלת אפילו בדיעבד! נכון שהשו"ע מחייב זאת רק לכתחילה, ובדיעבד התפילה תפילה. אבל מדוע מחמירים במה שאין צורך, ומזניחים במה שיש צורך?